

Izvirni znanstveni članek (1.01)
 BV 72 (2012) 2, 265—280
 UDK: 159.922.2:2-14
 Besedilo prejeto: 10/2011; sprejeto: 11/2011

Polonca Majcenovič

Povezanost vzgojnih slogov z navezanostjo na druge in na Boga

Povzetek: Članek obravnava povezanost vzgojnih slogov in navezanost na druge in na Boga v odraslosti. V raziskavi smo ugotovili, da varno navezani starši vzgajajo avtoritativno v večji meri kakor ne varno navezani starši. Za ne varno navezane starše je značilen predvsem permisivni slog vzgoje. Med navezanostjo na Boga in vzgojnimi slogi ni bilo povezanosti. V navezanosti na Boga je bila delno potrjena hipoteza o skladnosti.

Ključne besede: relacijsko družinski model, navezanost v odraslosti, vzgojni slogi, medosebni odnosi, navezanost na Boga

Abstract: **Interconnection between Educational Styles and Attachment to Others and to God**

The article deals with the interconnection between educational styles and the attachment to others and to God in adulthood. In the empirical part it was established that securely attached parents more often bring up their children in an authoritative way than insecurely attached ones. On the other hand, an extremely permissive educational style is characteristic of insecurely attached parents. However, it was not possible to find a connection between the attachment to God and educational styles. In the attachment to God, it was possible to partially confirm the correspondence hypothesis.

Key words: relational family pattern, adult attachment, educational styles, interpersonal relationships, attachment to God

1. Družina, starševstvo in vzgojni slogi

Režultati raziskave Bajzeka idr. (2003, 15–16; 59; 79) o odraščajočih otrocih kažejo, da jim največje zadovoljstvo prinaša ljubezen staršev. V odnosu s starši in z drugimi družinskimi člani ima otrok prvič priložnost, da samega sebe spozna za vrednega ljubezni, spoštovanja, zaupanja, sreče, občudovanja. Družina tako ostaja ustanova, ki ji ljudje najbolj zaupajo in je najbolj zaželeno vrednota. Podatki iz raziskav mladine kažejo, da se je zgodil premik iz etične družine v afektivno in podporno družino. Odnose nadzorovanja in poslušnosti nadomeščajo odnosi

pomoči, spodbujanja in zaupnosti (Renner 2006, 99). Rezultati nacionalne longitudinalne študije so pokazali, da je pri najstnikih, ki poročajo o večji povezanosti s starši, najmanjša stopnja tveganih vedenj. Raziskava je postavila pod vprašaj koncept o pomembnosti vrstniških odnosov, ki je bil splošno sprejet med raziskovalci vse od šestdesetih let dalje (Gilbert 1997). Ratzinger (2007, 286–287) kot teolog poudari pomen odnosov v družini: »Otroci niso 'last' staršev ... Otroci 'pripadajo' staršem in so vendar sami svobodna ustvarjena bitja Boga, vsak otrok s svojo lastno poklicanostjo, s svojo lastno novostjo in edinstvenostjo pred Bogom. Ne pripadajo si kot posest, marveč v odgovornosti.«

Starši vzpostavljajo odnose z otroki na različne načine. Starševski odnos lahko opredelimo z vzgojnim slogom, ki je »način, kako starši, namerno ali nenamerno, pristopajo k otrokom, mladostnikom, kako jih vzgajajo za odgovornost, kako poteka odločanje, kakšen je njihov odnos do mladostnikov in kaj pomeni ta odnos za zorenje in osamosvajanje mladostnikov« (Gostečnik, Pahole in Ružič 2000, 75). Najpogostejša delitev je delitev na avtoritarni, permissivni in avtoritativni slog vzgoje.

V avtoritarni vzgoji starši vzgajajo z močjo, ki jim jo daje avtoriteta. Mladostniki po njihovem nikoli ne naredijo stvari dovolj dobro. Starši morajo imeti zmeraj prav, saj bi v nasprotnem primeru izgubili moč. Vso odgovornost prevzamejo starši in mladostniki nimajo ne možnosti odločanja ne predvidevanja posledic, ki jih pomeni neka odločitev. Mladostniki se staršev bojijo in naredijo vse tako, kakor želijo starši. Tako se ne naučijo razmišljati, saj prihajajo pobude od zunaj. Sami se počutijo nezmožne, nesposobne in dvomijo vase. Samostojnosti si želijo in se je hkrati bojijo. Mladostniki dobijo strukturo in omejitve. Njihova potreba po moči in vplivu ni upoštevana. Zaradi občutka manjvrednosti bodo imeli v odraslosti težave z avtoriteto: ali bodo boječi ali pa se bodo borili proti avtoriteti. Starši, ki vzgajajo avtoritarno, so negotovi in jih je strah (75–76). Izjemno avtoritarni starši, ki niso dovolj ljubeči, ne opremijo otroka z vsebinami, ki jih potrebuje za pozitivno izkušnjo življenja. Brez zunanjih izrazov ljubezni otroci odraščajo z občutkom nesprejetosti in neljubljenosti. Mnogi postanejo togi, z malo občutka za samega sebe. Kot odrasli ljudem, ki so do njih prijazni in nežni, ne zaupajo in se jim izogibajo (Firestone in Catlett 1999, 101).

V permissivni vzgoji se zdi, da so mladostniki v središču pozornosti. Starši so ustrezljivi in jim vse dovolijo, samo da bi bili v otrokovih očeh vsemogočni in bi od njih prejeli ljubezen. Mladostniki jim postavljajo zahteve in pogoje. Odločajo se sami, a odgovornost za njihovo ravnanje sprejemajo starši. Mladostnikom tako ni treba povezati odločitev in posledic. Odločajo se na podlagi svojih želja, ne da bi se ozirali na to, kaj za druge neka odločitev pomeni. Mladostnikova zahtevnost dokaj hitro preraste zmogljivosti staršev. Neizpolnjene želje in nesamostojnost jih spravljajo v jezo in bes. Podobno kakor pri avtoritarni vzgoji se tudi ti mladostniki ne naučijo samostojnosti in odgovornosti. Omejitve v življenju ne znajo sprejemati in preraščati, zato se zunaj družine ne počutijo varno. Imajo občutek, da staršem ni dosti mar zanje, kljub temu da jih razvajajo. Od njih težko odidejo, ker se čutijo krive zaradi njihove dobrote. Starši izberejo permissivni način vzgoje, ker želijo, da

bi se njihovi mladostniki ob njih tako dobro počutili, da ne bi šli od doma (Gostečnik, Pahole in Ružič 2000, 76–78). To so ljubeči starši, ki so nezreli in otroka ne naučijo samonadzora. Otroci postanejo izjemno tesnobni in doživljajo precejšnje stiske, če se ne naučijo obvladovanja jeze. Kot rezultat tega se vedejo sovražno, razvijejo negativen odnos do sebe in izražajo visoko stopnjo sovražstva do sebe. Preveč permisivnosti je razlog nezadostne socializacije otrok, ki odraščajo neobčutljivi za svoje meje in za meje drugih (Firestone in Catlett 1999, 101).

2. Navezanost v družini

Teorija navezanosti je eno od področij raziskovanja v medosebnih odnosih; ponuja bogastvo znanja in je vodilna med teorijami, ki merijo globoki pomen starševstva. Poudarek je na intimnih odnosih, to pa zajema tudi družinske odnose (Johnson, Ketring in Abshire 2003). Začetnik teorije navezanosti Bowlby (1907–1990) je navezanost opredelil kot človekovo nagnjenost k ustvarjanju močnih čustvenih vezi do pomembnih oseb v življenju. V najširšem pomenu besede pomeni sposobnost človeškega organizma, da vzpostavi in ohrani povezavo s tistimi, od katerih je odvisno njegovo življenje (Bowlby 1977, 201; Kompan Erzar 2003, 60).

Bowlby je ugotovil, da postanejo matere bolj sočutne in tolerantne do enakega doživljanja pri svojih otrocih, kadar jim uspe prepoznati in podoživeti čustva, ki so jih imele same v otroških letih, in jih sprejmejo z razumevanjem. Otrokom je želel pomagati tako, da je pomagal staršem (Bretherton 1992). Bowlby (1973) je odkril dve obliki notranjih delovnih modelov navezanosti oziroma modelov sebe in osebe navezanosti. Otrok bo razvil notranji model sebe kot vrednega in zanesljivega, kadar bo oseba navezanosti priznala njegove potrebe po ugodju in zaščiti in hkrati spoštovala potrebe po neodvisnem raziskovanju okolja. V nasprotnem primeru se bo otrok čutil nevednega in nekompetentnega (Bartholomew in Horowitz 1991; Bretherton 1992). Pojasnil je tudi pomen notranjih delovnih modelov pri medgeneracijskem prenosu navezanosti. Posamezniki, ki odraščajo v relativno stabilne osebe in ki se bodo zanesli nase, imajo starše, ki jih podpirajo in jim dopuščajo samostojnost, tudi spodbujajo jo. Zanje so notranji delovni modeli odprti za vprašanja in popravke. Zato je dediščina mentalnega zdravja ali bolezni enako ali celo bolj pomembna od genske dednosti (Bretherton 1992).

Mary D. S. Ainsworth (1913–1999) je prepoznala v odnosih med materami in otroki tri tipe navezanosti pri otrocih: varni, tesnobno ambivalentni in tesnobno izogibajoči se tip. Raziskovalci so na podlagi ugotovitev Ainsworthove identificirali še dezorganizirani tip navezanosti. Tipe navezanosti so prevedli v vzporedni odrasli sistem navezanosti, saj se je pri 73 % staršev in otrok pokazala enaka navezanost (Main in Goldwyn 1985).

Bartholomeweva in Horowitz (1991) sta razvila nov model, ki izhaja iz Bowlbyjevega koncepta notranjih delovnih modelov. Navezanost definirata z dvema temeljnima razsežnostma:

Model sebe (odvisnost): pozitiven – sem vreden ljubezni; negativen – nisem vreden ljubezni.

Model drugih (izogibanje): pozitiven – drugi so vredni zaupanja; negativen – drugi niso vredni zaupanja.

Pri odraslih Bartholomeweya in Horowitz (1991) na podlagi Bowlbyjevega koncepta notranjih delovnih modelov in opisa navezanosti Hazana in Shaverja (1987) opisujeta več vrst odrasle navezanosti.

Varna navezanost (angl. *secure attachment*) vključuje pozitivni model o sebi in pozitivni model o drugih. Posamezniki, ki so doživeli sprejetost in odzivnost staršev, bodo verjetno uravnavali občutke varnosti ob intimnih odnosih z drugimi. Njihovo življenje, odnose, v katere vstopajo, zaznamujejo zadovoljnost, enakopravnost in ravnovesje med intimnostjo in avtonomijo. Počutijo se vredne ljubezni in drugim zaupajo.

Boječje izogibajoča se navezanost (angl. *fearful/avoidant attachment*) temelji na negativnem modelu o sebi in o drugih. Posamezniki s to obliko navezanosti so bili v otroških letih deležni zavračanja staršev in kaznovanja, zato sedaj v odnosih iščejo priznanje in potrditev, ki se kaže v veliki odvisnosti od drugih. Istočasno imajo negativna pričakovanja in se izogibajo bližini. To protislovje se kaže v konfliktih in v zbeganih emocionalnih odnosih.

Tesnobna navezanost (angl. *preoccupied attachment*) vključuje negativni model o sebi in pozitivni model o drugih. Ljudje, ki pripadajo temu slogu navezanosti, kompenzirajo občutke manjvrednosti s pretirano bližino v odnosih. Iščejo veliko bližine, vendar nenehno skrbijo in nadzorujejo meje, da jim drugi ne bi prišel tako blizu, kakor sami ne želijo. V otroštvu so verjetno pri starših doživljali sporočila pogojne sprejetosti in zavrnitve, to pa se kaže v ponotranjenem negativnem pogledu nase in v pozitivnem mnenju o drugih.

Odklonilno izogibajoča se navezanost (angl. *dismissive/avoidant attachment*) temelji na pozitivnem modelu o sebi in na negativnem modelu o drugih in se kaže v vzdrževanju čustvene oddaljenosti do drugih in na pretiranem občutku svoje lastne vrednosti. Takšni ljudje kažejo malo zanimanja za vzpostavljanje intimnih odnosov in se ne zaljubijo pogosto. V zgodnjem otroštvu so imeli ob sebi starše, na katere se niso mogli zanesti, starše, ki so bili neodzivni za njihove potrebe. V odnosih se nagibajo k uravnavanju občutkov varnosti tako, da ne zaupajo drugim in se zanašajo bolj nase.

Hipoteze o podobnosti odnosov navezanosti pri dojenčkih in v odrasli romantični ljubezni raziskave z zgoraj navedenimi vprašalniki niso povsem potrdile, zato se je raziskovanje nadaljevalo na več načinov. Brennanova, Clarkova in Shaver (1998) so odkrili dve osnovni razsežnosti odraslih vzorcev navezanosti. Eno od njih so poimenovali: z navezanostjo povezana tesnoba. Osebe, ki imajo visok rezultat pri tej razsežnosti, skrbi, ali je njihov partner še na voljo, je odziven, pozoren itd. Osebe, ki imajo pri tej razsežnosti nizek rezultat, čutijo večjo varnost pri partnerjevi odzivnosti. Druga razsežnost je: z navezanostjo povezana izogibanje. Ose-

be, ki so visoko v tej razsežnosti, se na druge ne zanašajo in se jim ne zaupajo. Osebe, ki so nizko v tej razsežnosti, so laže intimne z drugimi osebami in se počutijo bolj varne, kadar se zanašajo na druge ali drugi nanje. Prototipična varna navezanost pomeni nizke vrednosti pri obeh razsežnostih.

Nekateri avtorji, na primer Blomova in van Dijk (2007), ne verjamejo, da so lahko slogi navezanosti modeli za odrasle odnose, ker obstajajo bistvene razlike med zgodnjimi odnosi navezanosti in odraslimi odnosi. Pri odraslih je komunikacija simetrična in v večji meri besedna, medtem ko je v zgodnjih odnosih na neki način asimetrična. Najpomembnejša razlika je, da ima zgodnji odnos navezanosti biološko podlago, medtem ko so odrasli odnosi socialni sistemi. V teh sistemih je varnost sad komunikacije.

Johnson, Ketring in Abshire (2003) na podlagi sodobne literature menijo, da navezanost in notranji delovni modeli vplivajo na družinske odnose in da je raziskovanje navezanosti zelo pomembno zaradi ugotavljanja, katere so spremembe v odnosih, ki imajo največji vpliv na drugačno družinsko funkcioniranje. Žvelc in Žvelc (2006) menita, da je v Sloveniji raziskovanje navezanosti v otroštvu dobro zastopano – za to je v veliki meri zaslužna Cugmasova (2003) –, medtem ko študij o navezanosti v odraslosti ni veliko. Dragocen vpogled v poznavanje teorije navezanosti v slovenskem prostoru daje knjiga Katarine Kompan Erzar in Tomaža Erzarja (2011), *Teorija navezanosti*.

3. Navezanost na Boga

Ali smemo sklepati, da bodo starši, ki so ne varno navezani na bližnje, tudi ne varno navezani na Boga in bodo pri vzgoji uporabljali manj primerne sloge vzgoje, kakor sta avtoritarna in permisivna vzgoja? Raziskav o povezanostih med navezanostjo na Boga in slogi vzgoje in navezanostjo na bližnje pri odraslih nismo zasledili, zato se lahko opremo na teorijo in na dostopno literaturo ter na raziskave, ki so najbližje naši temi.

V raziskavi nas zanima, kako so pri starših slogi vzgoje, medosebni odnosi in doživljanje odnosov z bližnjimi povezani z njihovo navezanostjo na Boga. Simoničeva (2006) meni, da je odnos s starši tisti, ki daje podlago za to, kako bo človek dojemal odrasle odnose, kako bo navezan na druge in tudi na Boga. Prek tega se približamo tudi razumevanju temeljev v človeku, ki vplivajo na prevzemanje sistema vrednot.

Pri osebah, ki so doma izkusile čustveno hladnost ali niso doživele duhovnosti, se je pokazalo večje izogibanje intimnosti v odnosu z Bogom. Otroci, ki so doma doživljali v odnosih preveč zaščitništva, togosti in avtoritarnosti, so kot odrasli izkazali veliko izogibanja intimnosti in tesnobe, kadar je bilo pomembno doživljanje ljubljenosti v odnosu z Bogom. V religioznih družinah, v katerih so starši avtoritarni, se lahko izogibanje Bogu prej kakor v obliki upora proti sami religiji pokaže kot upor proti načinu starševstva (McDonald, Beck, Allison in Norsworthy 2005).

Opisi odnosa z Bogom v anekdotah in v religiozni literaturi so pogosto zelo podobni odnosom v otroštvu. O tem pričajo izrazi, kakor so na primer »Bog stoji nekemu ob strani« in »Bog je vedno blizu, kadar ga potrebuješ« in pridevniki, ki Boga opisujejo kot nekoga, ki daje zavarovanost, ki je ljubeč in usmiljen, ki vodi, odpušča, a je tudi močan, trden in je »Oče«. Bog daje, podobno kakor starši otrokom, varno zavetje, kamor se zatečemo po čustveno podporo. Te ugotovitve so razlog za integracijo psihologije religije in sodobne psihologije, ki ima kot empirična znanost svoje metodološke zahteve. Iz empirične literature o navezanosti na Boga in o odnosu med slogi navezanosti in religioznostjo lahko razberemo, da je navezanost dober vir raziskav na področju psihologije religije (Granqvist 1998).

Kirkpatrick in Shaver (1990) sta v raziskavi o povezanosti navezanosti v otroštvu in odrasle religioznosti postavila dve hipotezi. Prva je hipoteza o skladnosti (angl. *correspondence hypothesis*). Varno navezani otroci bodo v odraslosti bolj prevzeli verske vrednote in prepričanja svojih staršev kakor ne varno navezani. Hipoteza o kompenzaciji (angl. *compensation hypothesis*) pa predpostavlja, da osebe z ne varno zgodovino navezanosti bolj potrebujejo nadomestno osebo navezanosti, ki jo lahko pomeni tudi Bog.

Belavich in Pargament (2002) sta v raziskavi o vlogi navezanosti pri duhovnem soočanju s stisko navezanost na Boga opisala v kategorijah. Nekdo, ki je varno navezan na Boga, bo lahko izbral aktivno soočanje s težavami. Boga dojema kot starša, ki ga tolaži in ščiti v trenutkih nevarnosti in mu zagotavlja trdne temelje za raziskovanje takrat, ko se počuti varnega. S stisko se sooča na duhoven način tako, da zaupa v božjo ljubezen, v božjo pomoč in v njegovo varstvo. Tolažbo in pomoč poišče pri duhovnikih in pri drugih članih skupnosti. Verniki, ki so izogibajoče navezani na Boga, verjamejo, da je Bog oddaljen in da se malo ali sploh ne zanima za njihove osebne težave. Čutijo, da se Bog ne briga zanje, da zanje ne skrbi ali da jih celo ne mara (Kirkpatrick in Shaver 1992). Pri soočanju s težavami lahko izberejo načine, ko se zanašajo nase, saj je po njihovem mnenju njihova naloga, da rešijo probleme sami, brez pomoči Boga. Zanje je značilna vera v Boga, ki je neoseben in oddaljen. Pri njih je velikokrat najti religiozno nezadovoljstvo, ki se kaže v jezi na Boga in v spraševanju o smislu vere (Belavich in Pargament 2002). Za ambivalentno navezane posameznike je Bog zdaj topel in odziven, nato pa se spet sprašujejo o njegovi ljubezni. To večkrat pokažejo na načine, ki jih je težko razumeti (Kirkpatrick in Shaver 1992). Ambivalentno navezani tudi večkrat odlašajo pri soočanju s težavami. Pri reševanju težav lahko postanejo popolnoma odvisni od Boga in se popolnoma zanašajo nanj ves čas, ne le v trenutkih stiske. Ti ljudje tudi večkrat postavljajo vprašanja Bogu, zakaj se je nekaj zgodilo, prosijo za čudež ali barantajo z njim. Velikokrat poskušajo božjo naklonjenost doseči z dobrimi deli. Tudi iskanje podpore pri duhovnikih in pri drugih članih skupnosti in v duhovnih gibanjih je pri njih pogost način vzdrževanja stika z Bogom (Belavich in Pargament 2002). Simoničeva (2006, 132) dodaja, da o dezorganiziranem tipu navezanosti Belavich in Pargament (2002) ne pišeta, a lahko kljub temu sklepamo o njegovi nepredvidljivosti in nasprotujočih si dejanjih. Človek bo v odnosu z Bogom zmeden, hkrati ga bo zavračal in klical na pomoč. Veliko bo zbežanosti in strahu. Takšen odnos bo zaznamovan

tudi z napačnimi predstavami o Bogu, versko prepričanje pa ne bo temeljilo na trdnih verskih resnicah, ampak bo vsebovalo ideje in trditve drugih verstev ali sekt.

Simoničeva in Cvetek (2006) sta v raziskavi o povezanosti med posameznikovimi zgodnjimi odnosi z očetom in materjo in njegovimi odnosi do Boga in Marije (božje Matere) v odraslosti prišla do pomembnega sklepa, da lahko tisti, ki v otroštvu niso imeli najbolj optimalne (varne) navezanosti s starši, vzpostavijo odnos varne navezanosti z Bogom in z Marijo in tukaj najdejo čustveno varnost in zatočišče, ki ga v otroštvu niso imeli.

Načini navezanosti na Boga niso prekletstvo. Bog, pa tudi partner v odrasli intimni zvezi, ki lahko prevzame psihološko funkcijo osebe navezanosti, lahko pomaga pri preoblikovanju ne varne navezanosti v varno. V vsakem odnosu je navzoča razsežnost odrešenja, ki pa v intimnem in zaupnem odnosu z Bogom – to je milost – doseže najvišjo stopnjo (Simonič 2006, 134). Rowatt in Kirkpatrick (2002) glede podobnosti v navezanosti v medosebnih odnosih in v navezanosti na Boga menita, da je navezanost na Boga v več vidikih edinstvena. Kadar na primer oseba dojema Boga kot vsemočnega, se ji zmeraj odziva in ji je na voljo, to pa ni primerljivo z nobenim medčloveškim odnosom. Podobno sta tudi v bistvu različni občutji bližine s človekom in z Bogom.

4. Raziskava

V raziskavi smo postavili hipotezi, da je za starše, ki avtoritativno vzgajajo, značilna varna navezanost na bližnje in na Boga. Avtoritarni in permisivni slog vzgoje naj bi bila povezana z ne varnimi navezanostmi na bližnje in na Boga. Ob teh glavnih hipotezah raziskave smo še preverili, ali pri starših velja hipoteza o kompenzaciji ali hipoteza o skladnosti v odnosu navezanost na bližnje in navezanost na Boga.

4.1 Instrumenti

Udeleženci so izpolnjevali splošne podatke o starosti, o izobrazbi, o zakonskem oziroma partnerskem statusu, o času sobivanja z zakoncem oziroma partnerjem, o zakonskem oziroma partnerskem statusu staršev, o številu otrok, o starosti najstarejšega otroka, o delovnem razmerju in o obiskovanju verskih obredov. Uporabili smo vprašalnike: Vzgojni slogi,¹ Medosebni odnosi, Doživljanje odnosov z bližnjimi (popravljen) in Navezanost na Boga. Vprašalnik Vzgojni slogi (v nadaljevanju PS) je razdeljen na dva dela in meri avtoritativnost, permisivnost in avtoritarnost. Polovica trditev zadeva prepričanje staršev (v nadaljevanju PSpre) o starševstvu in 15 trditev se osredotoča na trenutni položaj v družini (v nadaljevanju PSved). Vprašalnik Medosebni odnosi (v nadaljevanju RQ) je sestavljen iz štirih kratkih odstavkov, ki opisujejo prototipični vzorec navezanosti v tesnih odnosih

¹ Izraz *Parenting style* smo namesto s »stili starševstva« prevedli z »vzgojni slogi«, ker je to bolj uveljavljeno v slovenskem prostoru.

odraslih z vrstniki. Prvi del RQ meri navezanost kategorično (v nadaljevanju RQk). Drugi del vprašalnika RQ meri navezanost razsežnostno (v nadaljevanju RQd). Te ocene nam dajo profil posameznikovih čustev in vedenja, povezanih z navezanostjo. RQd je bil sestavljen za ocenjevanje vsakega od štirih vzorcev navezanosti, to pa je tudi idealna uporabnost vprašalnika. Uporabimo ga lahko, če je nujno, tudi za uvrščanje posameznikov v posamezne vzorce navezanosti. Prva trditev meri varno navezanost. Notranji model udeleženca, ki ima pri njej visok rezultat, pomeni pozitivni model sebe in pozitivni model drugih. Celotni model sebe (v nadaljevanju RQdms) lahko dobimo tako, da od vsote rezultatov varne in odklonilne navezanosti odštejemo vsoto tesnobne in boječe navezanosti. Model drugih (v nadaljevanju RQdmd) je preračunan tako, da vsoti rezultatov varne in tesnobne navezanosti odštejemo vsoto rezultatov odklonilne in boječe navezanosti (Bartholomew 2005). Vprašalnik Navezanost na Boga (v nadaljevanju AGI) je narejen na podlagi ECR (Brennan, Clark in Shaver 1998) in meri razsežnost tesnobe (v nadaljevanju AGItes) ($\alpha = 0,82$) in razsežnost izogibanja (v nadaljevanju AGIiz) ($\alpha = 0,83$) (Beck in McDonald 2004; McDonald idr. 2005).

Celotni vprašalnik smo objavili na internetu in udeležence s pozivom na spletnih straneh osnovnih šol in na spletnih forumih povabili k sodelovanju.

5. Značilnost udeležencev raziskave

V raziskavi je sodelovalo 252 udeležencev staršev, od tega 77 % žensk. Do 20 let jih je bilo starih 0,8 %, od 21 do 30 let 23,8 %, od 31 do 40 let 49,6 %, od 41 do 50 let 19,8 % in od 51 do 60 let 6 % udeležencev. Osnovno šolo ali manj jih je končalo 1,6 %, poklicno srednjo šolo (3-letno) 4,4 %, srednjo šolo (4- ali 5-letno) 25,8 %, višješolsko izobrazbo je imelo 15,5 %, visoko strokovno izobrazbo 44,4 %, visokošolsko, univerzitetno izobrazbo, magisterij, specializacijo in doktorat pa 8,3 % udeležencev. Civilno poročenih jih je bilo 15,5 %, cerkveno poročenih 59,5 %, partnerjev, ki živijo skupaj, 18,3 %, v vdovstvu 0,8 %, ločeno jih je živelo 0,4 %, civilno ločenih je bilo 4 % in samskih 1,6 % udeležencev. Skoraj 40 % udeležencev je sobivalo z zakoncem ali partnerjem od 4 do 10 let. Največ udeležencev je imelo dva (38,9 %) ali enega (34,5 %) otroka. 41,3 % udeležencev je imelo najstarejšega otroka starega do 4 leta. 66,3 % udeležencev je bilo zaposlenih. 40,5 % udeležencev se je vsaj enkrat na teden udeležilo verskih obredov, 21% se jih ni udeležilo nikoli.

5.1 Rezultati

Pri rezultatih smo upoštevali le statistično pomembne razlike in povezanosti na ravni 1 % tveganja. V tabelah so le za razlago rezultatov pomembni podatki.

Iz tabele 1 je razvidno, da je pri udeležencih največ avtoritativnega, manj permisivnega in najmanj avtoritarnega sloga vzgoje. Podobno velja za vzgojno vedenje in za prepričanja.

	PSApre	PSPpre	PSAvtpre	PSAved	PSPved	PSAvtved	PSA	PSP	PSAvt
Aritmetična sredina	2,41	3,59	3,81	2,38	2,63	3,63	2,40	3,11	3,72
Standardna deviacija	,65	,59	,46	,62	,57	,56	,54	,44	,40

Tabela 1: Statistika spremenljivk PS

PSApre = avtoritarna prepričanja; **PSPpre** = permisivna prepričanja;
PSAvtpre = avtoritativna prepričanja; **PSAved** = avtoritarno vedenje;
PSPved = permisivno vedenje; **PSAvtved** = avtoritativno vedenje;
PSA = avtoritaren slog; **PSP** = permisiven slog; **PSAvt** = avtoritativen slog

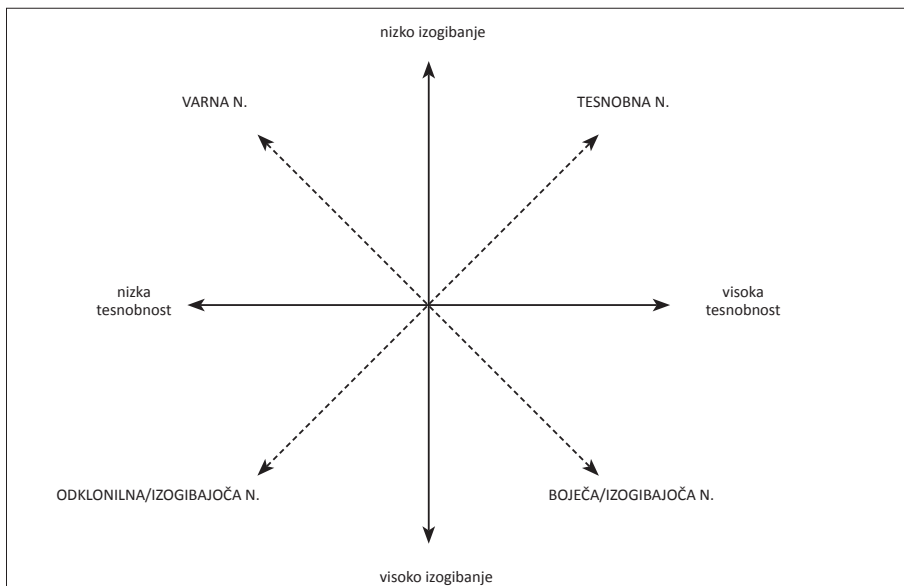
Iz tabele 2 je razvidno, da je med udeleženci največ varno navezanih.

	RQdA	RQdB	RQdC	RQdD	RQdms	RQdmd	AGltes	AGliz
Aritmetična sredina	4,12	2,41	2,26	2,19	1,64	1,77	1,51	2,46
Standardna deviacija	2,62	2,14	1,98	1,93	4,23	3,89	1,37	2,02

Tabela 2: Statistika spremenljivk RQ in AGI

RQdA = slog navezanosti A na RQ; **RQdB** = slog navezanosti B na RQ;
RQdC = slog navezanosti C na RQ; **RQdD** = slog navezanosti D na RQ;
RQdms = model sebe na RQ; **RQdmd** = model drugih na RQ; **ECRtes**;
AGltes = tesnoba na AGI; **AGliz** = izogibanje na AGI

Sliki 1 in 2 pokazeta, da je več moških kakor žensk varno navezanih.

Slika 1: Vrste navezanosti glede na tesnobnost in izogibanje (Fraley 2004).

Aritmetične sredine spremenljivk v tabeli 3 nam pokažejo, da se je na vprašalniku RQd pokazalo največ varne navezanosti, manj boječe izogibajoče se, še manj tesnobne in najmanj odklonilno izogibajoče se. Enako velja za kategorično ocenjevanje navezanosti RQk. Pri vprašalniku ECR-R vidimo nekoliko več tesnobe kakor izogibanja. Na vprašalniku AGI je bilo več izogibanja kakor tesnobe.

	medosebni odnosi – razsežnostno merjena navezanost RQd				medosebni odnosi RQd		navezanost na Boga AGI	
	varna	boječe izogibajoča	tesnobna	odklonilno izogibajoča	model sebe	model drugih	tesnoba	izogibanje
Aritmetična sredina	4,12	2,41	2,26	2,19	1,64	1,77	1,51	2,46
Standardna deviacija	2,62	2,14	1,98	1,93	4,23	3,89	1,37	2,02

Tabela 3: Statistika spremenljivk RQd in AGI

S testom Kolmogorov Smirnov smo preverili normalnost razporeditve rezultatov pri spremenljivkah vprašalnikov PS, RQd in AGI. Normalna razporeditev rezultatov spremenljivk PS se je pokazala pri avtoritarnih prepričanjih, pri avtoritarnem slogu in pri permisivnem slogu, zato smo za preverjanje razlike pri nominalni spremenljivki spol uporabili t-test. Več avtoritarnih prepričan je bilo pri moških, manj pri ženskah. Podobno velja za avtoritarni slog. Pri vseh drugih spremenljivkah je bila razporeditev nenormalna, zato smo za preverjanje razlik pri spolu uporabili test Mann-Whitney, ki ni pokazal statistično pomembnih razlik.

S testom Kendall tau smo preverili povezanosti spremenljivk vprašalnika Vzgojni slogi s splošnimi značilnostmi udeležencev. Udeleženci z nižjo izobrazbo imajo več avtoritarnih prepričanjih. Največ jih imajo udeleženci s končano 3-letno poklicno srednjo šolo in najmanj udeleženci s končanim magisterijem ali doktoratom. Avtoritarno vedenje narašča s številom otrok. Največ avtoritarnega vedenja je pri udeležencih s tremi in najmanj pri udeležencih s šestimi otroki. Več permisivnega sloga je pri nižje izobraženih udeležencih. Udeleženci z višjo izobrazbo se bolj avtoritativno vedejo kakor manj izobraženi udeleženci. Avtoritativnega vedenja in sloga je več pri starejših udeležencih, pri udeležencih, ki dalj časa živijo skupaj in ki imajo starejše otroke.

		starost	izobrazba	čas sobivanja	število otrok	najstarejši otrok
avtoritarna prepričanja N=251	K. k.	-,022	-,207(**)	-,037	,036	-,012
	Stat. pom.	,667	,000	,455	,469	,802
avtoritarna vedenja N=252	K. k.	-,019	,012	-,028	,129(**)	-,115(*)
	Stat. pom.	,705	,810	,575	,010	,019
avtoritativna vedenja N=252	K. k.	,237(**)	-,059	,257(**)	,122(*)	,280(**)
	Stat. pom.	,000	,234	,000	,015	,000
permisivni slog N=251	K. k.	,049	-,152(**)	,034	,024	,036
	Stat. pom.	,329	,002	,489	,624	,456

avtoritativni slog N=251	K. k.	,187(**)	-,081	,224(**)	,064	,199(**)
	Stat. pom.	,000	,103	,000	,200	,000

Tabela 4: *Kendall tau test za preverjanje povezanosti spremenljivk PS s starostjo, izobrazbo, časom sobivanja s partnerjem, številom otrok in starostjo najstarejšega otroka*

S testom Kendall tau smo preverili povezanosti spremenljivk vprašalnika PS s spremenljivkami vprašalnikov RQd n AGI. Statistično pomembna nizka povezanost se je pokazala med permisivnim vedenjem in tesnobnim RQdC slogom.

permisivno vedenje n=252		RQdC
	k. k.	,141(**)
	stat. pom.	,003

Tabela 5: *Kendall tau test za preverjanje povezanosti spremenljivk PS s spremenljivko RQd ** korelacija je pomembna na stopnji 0,01*

k. k. = korelacijski koeficient

stat. pom. = statistična pomembnost

RQdC = slog navezanosti C na RQ.

Test Kruskal Wallis je pokazal največ avtoritativnega vedenja pri boječe izogibajočem se RQkB slogu ($M = 3,85$) in najmanj pri tesnobnem RQkC slogu ($M = 3,57$).

	Hi - kvadrat	Stopnja svobode	Statistična pomembnost
permisivna vedenja	9,674	3	,022
avtoritativna vedenja	12,083	3	,007
avtoritativni slog	10,434	3	,015

Tabela 6: *Kruskal Wallisov test za preverjanje razlike pri nenormalno razporejenih spremenljivkah PS pri slogih navezanosti RQk*

Pri preverjanju povezanosti s spremenljivkami na vprašalniku Medosebni odnosi se je s testom Kendall tau pokazala statistično pomembna nizka povezanost med varnim RQdA slogom in tesnobo in izogibanjem na AGI. Boječe izogibajoči se RQdB slog je srednje povezan s tesnobo in z izogibanjem na AGI. Enako velja za odklonilno izogibajoči se RQdD slog. Tesnobni RQdC slog je negativno nizko povezan z verskimi obredi, to pa pomeni, da je bolj navzoč pri udeležencih, ki pogosteje obiskujejo verske obrede. Slog RQdC je srednje povezan s tesnobo na AGI. Nizka povezanost se je pokazala z izogibanjem na AGI. Razsežnost RQdms (model sebe na RQd) je nizko povezana z izogibanjem na AGI.

		verski obredi	AGltes	AGliz
RQdA	K. k.	-,073	,247(**)	,283(**)
	Stat.pom.	,150	,000	,000
	N	252	252	252
RQdB	K. k.	-,055	,374(**)	,331(**)
	Stat.pom.	,273	,000	,000
	N	252	252	252
RQdC	K. k.	-,166(**)	,328(**)	,285(**)
	Stat.pom.	,001	,000	,000
	N	252	252	252
RQdD	K. k.	,023	,305(**)	,378(**)
	Stat.pom.	,646	,000	,000
	N	252	252	252
RQdms	K. k.	,042	,046	,130(**)
	Stat.pom.	,395	,321	,005
	N	252	252	252

Tabela 7: Kendall tau test za preverjanje povezanosti spremenljivk RQd s obiskovanjem verskih obredov ter z razsežnostmi AGI

RQdA = slog navezanosti A na RQ; **RQdB** = slog navezanosti B na RQ;
RQdC = slog navezanosti C na RQ; **RQdD** = slog navezanosti D na RQ;
RQdms = model sebe na RQ; **RQdmd** = model drugih na RQ; **ECRtes**;
AGltes = tesnoba na AGI; **AGliz** = izogibanje na AGI

Test Mann Whitney je pokazal, da je pri modelu sebe višji rezultat pri moških (M = 2,93) kakor pri ženskah (M = 1,25), to pa pomeni, da se moški bolj kakor ženske čutijo vredne ljubezni.

AGI izogibanje je nizko povezano z obiskovanjem verskih obredov. Kdor pogosteje obiskuje verske obrede, izraža manj izogibanja na AGI.

		starost	izobrazba	partnerski odnos	čas sobivanja	partnerski odnos staršev	število otrok	starost najstarejšega otroka v družini	delovno razmerje	verski obredi
AGliz N=252	K. k.	-,066	-,017	-,113(*)	-,063	,052	-,078	-,043	,032	,208(**)
	Stat.pom.	,190	,738	,026	,208	,296	,120	,385	,533	,000

Tabela 8: Kendall tau test za preverjanje povezanosti spremenljivke AGliz s starostjo, izobrazbo, partnerskim odnosom, časom sobivanja s partnerjem, partnerskim odnosom staršev, številom otrok, starostjo najstarejšega otroka, delovnim razmerjem in obiskovanjem verskih obredov.

6. Razprava

Rezultati so pokazali, da med udeleženci prevladujejo avtoritativna prepričanja. Ro vzgoji, avtoritativno vedenje in v splošnem avtoritativni slog vzgoje, kakor je bilo ugotovljeno tudi v drugih raziskavah (Lepičnik Vodopivec 2007, 190–191; Repič 2007, 41). Moški izražajo več avtoritarnega sloga, to se prav tako ujema z drugimi raziskavami. Tudi pri avtoritarnih prepričanjih in pri izobrazbi se naša raziskava ujema z navedenima raziskavama. Udeleženci z nižjo izobrazbo izražajo več avtoritarnosti. Ugotovitev, da nižje izobraženi udeleženci bolj permissivno vzgajajo, se delno ujema. Razhajanja pri naših ugotovitvah in pri drugih raziskavah so se pokazala pri povezanosti avtoritativnega sloga – pri tem upoštevamo tudi avtoritativno vedenje – in starosti udeležencev. Repičeva (2007, 40) je ugotovila, da so starejši manj odločni pri vzgoji, saj vzgajajo bolj permissivno kakor mlajši udeleženci raziskave. Jurka Lepičnik Vodopivec (2007, 192) pa, nasprotno, ugotavlja, da demokratični vzgojni slog najdemo predvsem pri starših, starih od 31 do 40 let, in pri starejših starših, to pa se ujema z našimi ugotovitvami. Skladnosti z ugotovitvijo, da avtoritativni slog – to velja tudi za avtoritativno vedenje – narašča s časom sobivanja s sozakoncem oziroma partnerjem, nismo mogli preveriti, vendar lahko sklepamo, da daljši čas skupnega življenja pomeni več sodelovanja pri vzgoji (Gostečnik, Pahole in Ružič 2000, 197; Gostečnik 2003, 103). Tudi pri avtoritativnem slogu in vedenju in pri starosti najstarejšega otroka nismo našli drugih raziskav. Zanimivo je, da se kaže največ avtoritativnih prepričanj, vedenja in sloga pri starših, ki imajo najstarejšega otroka starega od 16 do 19 let.

Pri vprašalniku RQ smo ugotovili le to, da starši, ki pogosteje obiskujejo verske obrede, izražajo več tesnobe sloga. Največ tega sloga se je pokazalo pri starših, ki pogosto obiskujejo verske obrede, in najmanj pri tistih, ki jih obiskujejo izjemoma. Ena od razlag bi bila, da morda posamezniki z ne varno navezanostjo na bližnje, ki pogosteje obiskujejo verske obrede, iščejo čustveno oporo pri Bogu (Simonič in Cvetek 2006, 355).

Zanimive rezultate smo dobili pri vprašalniku Navezanost na Boga. Pokazalo se je – pri najvišjih povezanostih –, da osebe, ki pogosteje obiskujejo verske obrede, doživljajo več tesnobe v navezanosti na Boga. Pri razlagi si lahko pomagamo s Pargamentovimi (2002, 178) ugotovitvami o učinkovitosti religioznosti: na podlagi raziskav meni, da je religioznost odvisna od stopnje integracije v posameznikovo življenje. Od religioznosti največ pridobijo verniki, če so del večjega družbenega okolja, ki podpira njihovo vero. Verniki, ki se redno udeležujejo verskih obredov, lahko doživljajo v odnosu do Boga tesnobo, vendar se kljub temu udeležujejo obredov, tam so v družbi verujočih, ki že sama po sebi kot družbeno okolje zagotavlja oporo. Morda je prav to protiutež stiski, ki jo doživljajo v odnosu do Boga.

Hipotezo o pozitivni povezanosti avtoritativnega sloga vzgoje z varno navezanostjo staršev smo potrdili. Hipotezo o pozitivni povezanosti avtoritarnega in permissivnega sloga vzgoje z boječe izogibajočo se ali s tesnobno ali z odklonilno izogibajočo se navezanostjo staršev smo potrdili pri permissivnem vedenju. Podobnih raziskav, s katerimi bi lahko primerjali naše ugotovitve, nismo zasledili, zato pove-

zanost med avtoritativnim slogom vzgoje in varnim slogom navezanosti razlagamo s teoretičnimi spoznanji. Varno navezani starši doživljajo v odnosih zadovoljnost, zaupanje in ljubezen (Bartholomew in Horowitz 1991). Pozitivni model sebe in drugih je temelj za medsebojno spoštovanje, ki je značilno za avtoritativno vzgojo (Gostečnik, Pahole in Ružič 2000, 78). Nasprotno velja za avtoritarni in permisivni slog vzgoje in za ne varno navezanost.

Hipoteze o negativni povezanosti avtoritativnega sloga vzgoje s tesnobo in z izogibanjem v navezanosti na Boga nismo potrdili, to pomeni, da več avtoritativnega načina vzgajanja ne pomeni manj tesnobe in izogibanja v navezanosti na Boga. Starši, ki vzgajajo avtoritativno, lahko doživljajo tesnobo in izogibanje v navezanosti do Boga, vendar zato še ne moremo trditi, da to ni dobro integrirano v njihovo življenje (Pargament 2002, 178) in da zaradi tega ni mogoče dobro vzgajati otrok. Enako nismo potrdili hipoteze o pozitivni povezanosti avtoritarnega in permisivnega vzgojnega sloga s tesnobo in z izogibanjem v navezanosti na Boga.

Hipotezo o pozitivni povezanosti boječe izogibajoče se ali tesnobne ali odklonilno izogibajoče se navezanosti staršev s tesnobo in z izogibanjem v navezanosti na Boga smo potrdili in s tem hipotezo o skladnosti.

Pri razlagi rezultatov raziskave je treba upoštevati nekatere omejitve. Vprašalnik so izpolnjevali udeleženci, ki imajo dostop do interneta. Po raziskavah Statističnega urada Republike Slovenije (2007b) je imelo dostop do interneta v prvi četrtini leta 2007 56 % vseh oseb v starosti od 10 do 74 let. Pri vzgojnih slogih bi bilo primerneje uporabiti model avtorjev Firestona in Catlettove, ki ga opisuje Kompan Erzarjeva (2003, 115).

Teoretični uvod v raziskavo osvetljuje pomen medosebnih odnosov in vlogo vzgojnih slogov v družini. Teorija navezanosti prikaže, kako se v svojih odnosih navežemo in da ima velik pomen varna navezanost na druge in na Boga, ki se vzpostavi v otroštvu. Otroku se bomo veliko lažje približali, če bomo seznanjeni z načinom vzgoje ali tako imenovanim vzgojnim slogom, v katerem ga starši oziroma skrbniki vzgajajo.

Rezultati raziskave so dobrodošel prispevek h kvalitetnemu delu na področju družine in medosebnih odnosov. Raziskava zapolnjuje vrzel raziskav o vzgojnih slogih in o navezanosti v odraslosti. Dopolnile bi jo lahko morebitne raziskave o slogu vzgoje, ki so ga bili starši deležni ob svojih starših, in o njihovi navezanosti na starše. Vzgojiteljem, učiteljem, pastoralnim delavcem in vsem, ki želijo pri svojem delu z ljudmi rezultate uporabiti, daje raziskava vpogled v razloge za posamezno čutenje in vedenje. Vživljanje in sočutje ter kot posledica tega ustrezni odziv se lažje vzpostavijo, kadar lahko začutimo stisko bližnjega. Večje zavedanje pomena vzgojnih slogov in varne navezanosti bi bilo dobro vnesti v različne vrste izobraževanja za starše, saj je zavedanje svojih lastnih dejanj in doživljanj izhodišče sprememb v korist celotne družine. Ob vseh dejavnikih, ki oblikujejo človeško osebo, imajo medosebni odnosi in odnos z Bogom pomembno vlogo. Teorija navezanosti je tako dobrodošel instrument tudi na področju psihologije religije.

Reference

- Bajzek, Jože, Mateja Bitenc, Simona Hvalič, Alenka Lokar, Jože Ramovš in Špela Strniša.** 2003. *Zrcalo odrasčanja*. Radovljica: Didakta.
- Bartholomew, Kim, in Leonard M. Horowitz.** 1991. Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology* 61, št. 2:226–244.
- Bartholomew, Kim.** 2005. Self Report Measures of Adult Attachment. 10. junij. <http://www.sfu.ca/psyc/faculty/bartholomew/selfreports.htm> (pridobljeno 18. aprila 2008).
- Beck, Richard, in Andie McDonald.** 2004. Attachment to God: The Attachment to God Inventory, Tests of Working Model Correspondence, and an Exploration of Faith Group Differences. *Journal of Psychology and Theology* 32, št. 2: 92–103.
- Belavich, Timothy G., in Kenneth I. Pargament.** 2002. The Role of Attachment in Predicting Spiritual Coping With a Loved One in Surgery. *Journal of Adult Development* 9. Blom, Tanelie in Leo van Dijk. 2007. The role of attachment in couple relationships described as social systems. *Journal of Family Therapy* 29, št. 1:13–29.
- Bowlby, John.** 1973. *Attachment and loss*. Zv. 2, *Separation*. New York: Basic Books. Navaja Bretherton 1992.
- . 1977. The making and breaking of affectional bonds. *British Journal of Psychiatry* 130:201–210.
- Brennan, Kelly A., Catherine L. Clark in Phillip R. Shaver.** 1998. *Self-report measures of adult romantic attachment*. V: Jeffrey A. Simpson in W. Steven Rholes, ur. *Attachment Theory and Close Relationships*, 46–76. New York: Guilford Press.
- Bretherton, Inge.** 1992. The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary D. Salter Ainsworth. *Developmental Psychology* 28, št. 5:759–775.
- Cugmas, Zlatka.** 2003. Navezanost je dinamičen sistem. *Psihološka obzorja* 12, št. 1.
- Firestone, Robert W., in Joyce Catlett.** 1999. *Fear of intimacy*. Washington: American Psychological Association.
- Gilbert, Susan.** 1997. Youth Study Elevates Family's Role. *New York Times*, 10. septembra.
- Gostečnik, Christian.** 2003. *Srečal sem svojo družino*. Zv. 2. Ljubljana: Brat Frančišek / Frančiškanski družinski inštitut.
- . 2004. *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Brat Frančišek / Frančiškanski družinski center.
- Gostečnik, Christian, Marinka Pahole in Mirko Ružič.** 2000. *Biti mladostnikom starši*. Ljubljana: Frančiškanski družinski center.
- Granqvist, Pehr.** 1998. Religiousness and Perceived Childhood Attachment: On the Question of Compensation or Correspondence. *Journal for the Scientific Study of Religion* 37, št. 2:350–367.
- Johnson, Lee N., Scott A. Ketting in Carla Abshire.** 2003. The revised inventory of parent attachment: measuring attachment in families. *Contemporary Family Therapy* 25, št. 3:333–349.
- Kirkpatrick, Lee A., in Phillip R. Shaver.** 1990. Attachment Theory and Religion: Childhood Attachments, Religious Beliefs, and Conversion. *Journal for the Scientific Study of Religion* 29, št. 3: 314–335.
- . 1992. An Attachment-Theoretical Approach to Romantic Love and Religious Belief. *Personality and Social Psychology Bulletin* 18, št. 3. Navajata Belavich in Pargament 2002.
- Kompan Erzar, Katarina.** 2003. *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Lepičnik Vodopivec, Jurka.** 2007. Kako starši doživljajo vzgojo v družini – vzgojni stili v družini danes. *Sodobna pedagogika* 58, št. 124:183–195. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.
- Main, Mary, in Ruth Goldwyn.** 1985. Adult attachment classification system. Unpublished manuscript. University of California, Berkeley. <http://www.richardatkins.co.uk/atws/document/234.html> (pridobljeno 26. februarja 2008).
- McDonald, Angie, Richard Beck, Steve Allison in Larry Norsworthy.** 2005. Attachment to God and Parents: Testing the Correspondence vs. Compensation Hypotheses. *Journal of Psychology and Christianity* 24, št. 1:21–28.
- Pargament Kenneth I.** 2002. The Bitter and the Sweet: An Evaluation of the Costs and Benefits of Religiousness. *Psychological Inquiry* 13, št. 3:168–181.
- Popkin, Michael.** 2002. *Active parenting now for parents of children ages 5 to 12*. Atlanta, GA: Active Parenting.
- Ratzinger, Joseph.** 2007. *Jezus iz Nazareta*. Ljubljana: Družina.
- Repič, Kristina.** 2007. Dejavniki, ki vplivajo na izbiro vzgojnega stila. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

- Rowatt, Wade C., in Lee A. Kirkpatrick.** 2002. Two Dimensions of Attachment to God and Their Relation to Affect, Religiosity, and Personality Constructs. *Journal for the Scientific Study of Religion* 41:637–651.
- Shaver, Philip R., in Cindy Hazan.** 1987. Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology* 52, št. 3:511–24.
- Simonič, Barbara.** 2006. Antropološko-psihološke in teološke osnove prenašanja vrednot: zgodnja navezanost na starše in temelji religioznosti. *Bogoslovni vestnik* 66:123–136.
- Simonič, Barbara, in Robert Cvetek.** 2006. Zgodnja navezanost na starše in temelji religioznosti (navezanost na Boga in Marijo). *Bogoslovni vestnik* 66:339–358.
- Statistični urad Republike Slovenije.** 2007. Statistični letopis Republike Slovenije 2007. 4. julij. [Http://www.stat.si/letopis/2007/04-07.pdf](http://www.stat.si/letopis/2007/04-07.pdf) (pridobljeno 15. januarja 2008).
- Renner, Tanja.** 2006. Odraščati v družinah. V: Vida Rožac - Darovec, ur. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, 89–126. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.
- Žvelc, Maša, in Gregor Žvelc.** 2006. Stili navezanosti v odraslosti. *Psihološka obzorja* 15, št. 3:51–64.